

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Anmälningssplikt

en studie om hur personal på föräldrakooperativa förskolor resonerar kring omsorgssvikt och anmälningssplikt.

Socionomprogrammet

C-uppsats

Författare: Moa Lilja

Handledare: Andreas Liljegren

Abstract

Titel: Anmälningsplikt -en studie om hur personal på föräldrakooperativa förskolor resonerar kring omsorgssvikt och anmälningsplikt.

Författare: Moa Lilja

Nyckelord: Anmälningsplikt, Omsorgssvikt, Föräldrakooperativa förskolor, Socialtjänst

Denna C-uppsats är en kvalitativ studie om hur personal föräldrakooperativa förskolor resonerar kring anmälningsplikt och omsorgssvikt. Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur personal på föräldrakooperativa förskolor i Göteborg resonerar kring den anmälningsplikt som ingår i deras arbete utifrån fyra teman gränser, kunskap, samverkan och påverkan. Mina frågeställningar lyder: Hur stark måste en misstanke om omsorgssvikt vara innan personalen tar kontakt med socialtjänsten, och vilka faktorer påverkar beslutet om att anmäla? Vad har personalen för kunskap kring omsorgssvikt och anmälningsplikt? Vad har personalen för förväntningar på kontakten med socialtjänsten i en situation då misstanke väckts om omsorgssvikt hos ett barn? Hur tror personalen att de skulle påverkas av att de är anställda i ett föräldrakooperativ, i en situation då de hyste misstanke om omsorgssvikt hos ett barn i verksamheten? Jag har gjort sex stycken enskilda intervjuer på fem olika föräldrakooperativ runt om i Göteborgs stad. Jag har använt mig av Karin Lundéns (2010) teoretiska begrepp kring orosnivåer och kategorier för omsorgssvikt. Jag har också tagit stöd i min analys av tidigare forskning av Staffan Jansson och Birgitta Svensson (2008) samt av Karin Lundén (2010). I resultatet framkommer det att det finns flera hinder i vägen för att barn som utsätts för omsorgssvikt ska få det stöd som samhället har att erbjuda. Det framkommer att för att samarbete mellan socialtjänsten och föräldrakooperativen ska bli möjligt så finns det olika hinder som måste överbryggas. Personalen är dåligt insatta i de stödsatser som socialtjänsten tillhandahåller som skydd för barn och som stöd till deras föräldrar och associerar socialtjänsten främst till otrevliga upplevelser för föräldrarna. I studien framkommer det också att vissa tecken på omsorgssvikt hos barn riskerar att aldrig anmälas. Vidare tycks ändå föräldrakooperativen ha en potentiellt bra grund för att samarbete mellan personal och föräldrar ska kunna fortgå efter att en anmälan har gjorts, detta tack vare de goda relationer mellan personal och föräldrar på föräldrakooperativen.

Innehållsförteckning

Förord	4
Inledning	5
Syfte och frågeställning	6
Bakgrund	7
Barnperspektivet.....	7
Socialtjänstlagen och omsorgssvikt.....	7
Skollagen och läroplanen för förskolan.....	8
Föräldrakooperativ.....	8
Förförståelse.....	9
Tidigare forskning och Teori	9
Forskningsläget.....	10
Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn.....	10
Suspected Child Maltreatment Preschool Staff in a Conflict of Loyalty.....	12
Oroshvåer.....	13
Kategorier för omsorgssvikt.....	14
Metod	15
Intervjuer.....	16
Urval och avgränsning.....	16
Analysmetod.....	17
Vetenskapsfilosofisk utgångspunkt.....	18
Etiska överväganden.....	18
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	19
Resultat	21
Att anmäla.....	21
Personalen om omsorgssvikt och hur en anmälan kan gå till.....	23
Förskolan och socialtjänsten.....	26
Föräldrar och arbetsgivare.....	27
Analys	29
Gränser.....	29
Kunskap.....	31
Samverkan.....	33
Påverkan.....	34
Avslutande diskussion	35
Förslag till fortsatt forskning.....	39
Referenser	41
Bilagor	43

Förord

Barn är för mig det finaste vi har. Det är viktigt att vi vuxna människor som finns i barnens närhet klarar av att hantera det stora ansvar som vilar på oss och som innebär att sätta barnens bästa i främsta rummet. Jag har fått (eller skaffat mig) den stora uppgiften att själv vara den viktigaste personen för tre fina barn i världen. Hur kan jag skaffa mig kunskap och förmedla den så att de barn som finns där ute och vars viktigaste personer sviktar för mycket i sin förmåga i att ta hand om dem kan få det stöd, som de genom att de finns, har rätt till? Detta är en fråga som har intresserat mig sedan en tid tillbaka. Jag ska i den här uppsatsen försöka producera och förmedla lite kunskap som kanske kan vara till nytta för något av dessa barn. Jag hade tur som i början av denna process fick kontakt med så många trevliga och positiva människor som arbetade på olika föräldrakooperativ runt om i Göteborg. Det var en spännande upplevelse att möta dessa olika människor och få höra om deras erfarenheter, tankar och resonemang kring omsorgssvikt.

Jag vill här framföra ett stort tack till de informanter som välvilligt och inbjudande har tagit av sin dyrbara tid för att svara på mina frågor och hjälpa till att föra kunskapen framåt.

Jag vill också tacka min fantastiska handledare Andreas Liljegren för att du har varit så lugn, tillgänglig och gett mig bra synpunkter så att jag har kunnat ta mig vidare i min process.

Moa Lilja

Inledning

Barn är beroende av de vuxna som finns runt omkring dem. De måste ha vuxna som ger dem kärlek, skyddar dem och står upp för dem i olika situationer. Det är i första hand familjen som har huvudansvaret för sina barn. Det är framför allt i familjen som barnen ska få det som de behöver. Tillsammans med sina föräldrar kan de utvecklas till trygga människor. Men om det förekommer brister i barnens uppväxtmiljö så är det av betydande vikt att detta upptäcks så att barnen och föräldrarna kan få den hjälp som krävs så att barnens behov blir tillgodosedda.

Staten har ett övergripande ansvar för att alla barn skall få sina behov tillgodosedda. För att staten ska kunna få reda på vilka barn som är i behov av insatser krävs att människor i barnens omgivning meddelar staten detta. I socialtjänstlagen (2001:453) regleras detta i form av anmälningsskyldighet 14 kap 1 §. I lagtexten står det att de som som bedriver, eller är anställda i en verksamhet som berör barn är skyldiga att anmäla till socialnämnden så fort som de fattar misstanke om att ett barn skulle utsättas för någonting som skulle innebära att socialnämnden skulle behöva ingripa.

Enligt skolverket vistades 82 procent av Sveriges barn i åldrarna ett till fem i någon form av förskoleverksamhet hösten 2009 (Balldin 2010). Forskning visar också föga förvånande att det är av stor vikt att omsorgssvikt upptäcks så tidigt som möjligt då barnen är små för att deras framtidsutsikter ska kunna förbättras. Det är alltså av stor vikt att personalen på förskolorna runt om i vårt land har möjlighet att på bästa sätt hjälpa de barn som faktiskt behöver att någon ser dem.

Forskningen visar att förskolan gör få anmälningar i förhållande till hur många barn som beräknas fara illa i sin hemmiljö (SOU 2010:95). Olsson (2009) skriver att anledningen till att långt ifrån alla fall då barn utsätts för omsorgssvikt inte anmäls kan bero på olika faktorer. Några av förklaringarna är att lagen är bristfällig, att det saknas stöd och tydlighet kring rutiner vid anmälan. Dessutom är en förklaring att kunskapen om hur socialtjänsten arbetar är dålig hos personalen och att de ofta har negativa erfarenheter av socialtjänstens arbete vid anmälningar (Olsson 2009).

I göteborgsområdet finns det 114 föräldrakooperativa förskolor. Hur är det då att vara personal på en föräldrakooperativ förskola och handskas med anmälningsskyldigheten? Ett föräldrakooperativ drivs ofta av en styrelse av föräldrar som har det övergripande ansvaret för verksamheten. Hur påverkas personalen av den dubbla rollen att vara pedagog åt barnen men

samtidigt att vara anställd av föräldrarna? Vad har de anställda för syn på omsorgssvikt och hur ser de på kontakten med socialtjänsten. Dessa ovanstående frågor var det som fick mig att vilja skriva denna uppsats. Jag har i min studie valt att fokusera på hur personal på föräldrakooperativa förskolor resonerar kring sin uppgift att se, tolka och agera då de misstänker att ett barn i deras verksamhet blir utsatt för omsorgssvikt.

Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att ta reda på hur personal på föräldrakooperativa förskolor i Göteborg resonerar kring den anmälningsplikt som ingår i deras arbete.

Frågeställningar:

-Hur stark måste en misstanke om omsorgssvikt vara innan personalen tar kontakt med socialtjänsten, och vilka faktorer påverkar beslutet om att anmäla?

-Vad har personalen för kunskap kring omsorgssvikt och anmälningsplikt?

-Vad har personalen för förväntningar på kontakten med socialtjänsten i en situation då misstanke väckts om omsorgssvikt hos ett barn?

-Hur tror personalen att de skulle påverkas av att de är anställda i ett föräldrakooperativ, i en situation då de hyste misstanke om omsorgssvikt hos ett barn i verksamheten?

Bakgrund

Barnperspektivet

År 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barns rättigheter. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar som beskriver de rättigheter som barn har. Artikel tre reglerar barns bästa och där står det att barns bästa alltid ska komma i första rummet då beslut ska fattas i frågor som rör barn. I barnkonventionen finns utgångspunkten om att det är föräldrarna som har det grundläggande ansvaret för sina barns utveckling. Konventionsstaterna ska ge lämpligt bistånd till föräldrar för att de ska kunna garantera barnens rättigheter som de är författade i barnkonventionen. Sverige har använt barnkonventionen som underlag då de har författat lagtexter för att de rättigheter som barn har enligt konventionen ska stämma överens med vår lagstiftning. (Konventionen om barnets rättigheter 2006).

Socialtjänstlagen och omsorgssvikt

Enligt Olsson (2009) har det i Sverige funnits med bestämmelser om anmälningsplikt till skydd för barn i lagen sedan 1924. År 1998 ändrades lagen så att även yrkesverksamma inom en enskild verksamhet som rör barn också kom att omfattas av lagen. Efter hand har bestämmelserna utvecklats till att bli den lag som vi i dag regleras i 14 kapitlet 1 § i socialtjänstlagen. Där framkommer att alla som är verksamma i en yrkesmässigt bedriven verksamhet som rör barn omfattas av anmälningsplikten. Det är deras skyldighet och ansvar att anmäla till socialnämnden om de i verksamheten får kännedom om något som skulle innebära att socialnämnden skulle behöva ingripa till ett barns skydd. Vidare menar Olsson (2009) att långt ifrån alla de fall anmäls då anmälningsplikten borde ha tillämpats (Olsson 2009). Enligt 3 kapitlet 1§ i socialtjänstlagen står det att socialnämnden bör se till att de som yrkesmässigt bedriver verksamhet som rör barn blir informerade om anmälningsplikten (Socialstyrelsen 2004). I barnskyddsutredningen (2009) föreslog utredaren att den person som misstänker att ett barn far illa ska kunna samla till ett möte med familjen och socialtjänsten för att stärka samarbetet och öka öppenheten mellan både familjen, den berörda verksamheten och socialtjänsten (Socialdepartementet 2009). I lagtexten används definitionerna barn som far illa och barn som riskerar att fara illa. De som omfattas av definitionen är de barn som

utsätts eller riskerar att utsättas *för fysisk eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar samt fysisk eller psykisk försummelse, dvs när föräldrar aktivt eller passivt försummar att tillgodose barnets grundläggande behov* (Socialdepartementet 2009:221)

Skollagen och läroplanen för förskolan

I den nya skollagen (2010:800) som började gälla i år, står det att det att i alla förskolor ska det pedagogiska arbetet samordnas och ledas av en förskolechef. Det ska också finnas en huvudman för verksamheten. De enskilda förskolorna kan ansöka om att själva vara huvudman för sin verksamhet medan huvudman för den kommunala förskoleverksamheten är den kommun där förskolan är belägen. Det framkommer också att det är huvudmannen för verksamhet och den som är anställd i ett föräldrakooperativ, som på socialnämndens initiativ i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa samverka med samhällsorgan, organisationer och andra som berörs (utbildningsdepartementet 2010). Enligt läroplanen (Lpfö 98) för förskolan är det föräldrarna som har ansvaret för barnens utveckling och fostran samtidigt som förskolan ska komplettera hemmen så att barnen utvecklas gynnsamt. Det står också att samarbetet mellan förskolan och hemmen ska vara förtroendefullt och nära. Arbetslaget ska *-visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer* (Lpfö 98:12).

Föräldrakooperativ

Att en förskola är ett föräldrakooperativ innebär att det är föräldrarna till barnen i verksamheten som driver och äger förskolan utifrån medlemmarnas behov. Anledningar till att föräldrakooperativa förskolor bildas kan vara olika. Det kan vara så att det råder brist på platser inom den kommunala förskolan, att föräldrarna vill ha en förskola med en speciell inriktning till sina barn eller att de vill ha ett ökat inflytande över verksamheten och vara med att påverka. Under åttiotalet bildades många föräldrakooperativ på grund av att kommunerna runt om i landet hade svårt för att tillgodose barnomsorgsplatser till alla som hade behov av det. Många föräldrakooperativ drivs av föräldrarna genom en ekonomisk förening där varje medlemsfamilj har en röst. Ett föräldrakooperativ bygger på mer eller mindre engagemang från kooperativets medlemmar.

Förförståelse

Jag har själv mina barn på en föräldrakooperativ förskola. Jag är ordförande i kooperativets styrelse sedan ett år tillbaka och har varit medlem i kooperativet sedan år 2007. Intresset för att undersöka hur personal på just föräldrakooperativ resonerar kring anmälningsskyldighet och omsorgssvikt kan jag naturligtvis koppla till min egen medverkan i ett föräldrakooperativ.

Tidigare forskning och Teori

Jag kommer i det här avsnittet att kort redovisa det aktuella forskningsläget kring utsatta barn i förskolan. Jag kommer mer ingående presentera två forskningsprojekt som jag anser är av särskild relevans för ämnet i den här studien. Därefter kommer jag att presentera Karin Lundéns teorier om orosnivåer och kategorier av omsorgssvikt då jag tycker att de kan tillföra en tolkningsram som blir användbar för mig då mitt material ska analyseras.

Forskningsläget

Forskning om barn i förskolan som far illa eller riskerar att fara illa är ett relativt nytt forskningsfält. Flera forskare bland andra Bente Jensen (2009) pekar på att det finns en problematik i att det finns så många olika begrepp som används för att benämna det aktuella problemet. Barn som far illa, barn i riskzonen, barn vi bekymrar oss för är olika begrepp som används. Men ett större problem tycks vara att begreppen har olika innebörder som direkt påverkar hur människorna runt om i verksamheter förstår problemen. Personal kan förklara olika beteenden hos barn utifrån barnets egna egenskaper, utifrån föräldrarnas problem eller utifrån kunskap om marginaliserade grupper mm. (Jensen 2009). Det var Kari Killen (2009) som införde begreppet omsorgssvikt och vill förklara begreppet som mer specifikt än begreppet barn som *far illa* som används i lagtexten och statens utredningar. Mer specifikt för att det också innefattar barn vars utveckling är i fara men som nödvändigtvis inte redan uppvisar skador (Killen 2009). Balldin (2020) menar att förskolans position innebär en potentiell möjlighet för föräldrar och barn att få det stöd som behövs för att främja hälsa och

utveckling för barn som utsätts eller riskerar att utsättas för omsorgssvikt (Balldin 2010). Forskning visar på att utmaningen ligger i *-att goda relationer utvecklas och upprätthålls, internt och externt samarbete, samt ett medvetandegörande av de underliggande personliga och strukturella faktorer som eventuellt verkar mot de utsatta barnens positiva utveckling och välbefinnande* (Balldin 2010:339). Hindberg (2004) menar att en viktig del i arbetet för att förskolans ska kunna anta utmaningen med att hantera situationer med barn som utsätts för omsorgssvikt på bästa sätt är att grundutbildningen för förskollärare innehåller tydlig kunskap inom ämnet (Hindberg 1999).

Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn, vad kan vi lära av forskningen? (Karin Lundén 2010)

Boken är en sammanställning av ett forskningsprojekt från psykologiska institutionen i Göteborg, som hade namnet *Hur mår förskolebarnen*. Flera studier genomfördes och resulterade i Karin Lundéns doktorsavhandling *-Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn* (Lundén 2004). Begreppet omsorgssvikt beskrivs som när *"ett barn vars fysiska och/eller psykiska utveckling är i fara på grund av att föräldrarna inte förmår att ge barnet tillräcklig vård och omsorg"* (Lundén 2004:68) Lundén framhåller att det är viktigt att så tidigt som möjligt identifiera omsorgssvikt hos barn. Detta för att rätt hjälp ska kunna sättas in och att barn ska få så goda förutsättningar som möjligt till en fortsatt gynnsam utveckling. Förskolepersonal har en stor funktion i att identifiera omsorgssvikt då de är den yrkesgrupp som träffar de flesta av de yngre barnen i vårt land (Lundén 2010).

Forskningsprojektet *-Hur mår förskolebarnen*, hade som syfte att belysa *hur många barn som BVC-sjuksköterskor och barnomsorgspersonal tror utsätts för omsorgssvikt, vilka signaler om att barn utsätts för omsorgssvikt som BVC-sjuksköterskor och barnomsorgspersonal reagerar på, Vilka faktorer som underlättar respektive försvårar för barnet och familjen att få den hjälp och det stöd de behöver och vilka faktorer som underlättar respektive försvårar en anmälan till socialtjänsten* (Lundén 2010:61).

Forskningsprojektet kom bland annat fram till att Barnomsorgspersonalen oroade sig för tio procent av barnen och de beräknade att fjorton procent av barnen utsattes för omsorgssvikt. Det visade sig att bland de barnen som barnomsorgspersonalen trodde utsattes av

omsorgssvikt, befann sig tio procent i högstatusområde motsvarande tretton procent i lågstatusområde. Författaren skriver att det är viktigt att inte förutsätta ett samband mellan ett områdes status och förekomsten av omsorgssvikt. Förekomsten av omsorgssvikt var högre i de områden som var mer socioekonomiskt utsatta men samtidigt var skillnaden mindre än forskarna hade förväntat sig (Lundén 2010).

I studien framkom att tecken på fysisk vanvård var den form av omsorgssvikt som förekom oftast, följt av tecken på känslomässig otillgänglighet. Något som forskarna kom fram till och tyckte var anmärkningsvärt var att barnomsorgspersonalen hade sett tecken på vanvård och känslomässig otillgänglighet hos vissa barn men inte ansett att de utsattes för omsorgssvikt. Då personalen trodde att ett barn för illa anmäldes vart fjärde fall till socialtjänsten. Hos de barn som anmäldes var tecknen fysisk vanvård, fysiska övergrepp och försummelse vanliga, men dessa tecken hade också observerats hos barn som inte anmäldes. Då tecken på fysisk vanvård inte ledde till anmälan kopplar forskarna ihop det med att personalen själva tvättade barnet och barnets kläder när det blev för illa. När det handlade om tecknet känslomässig otillgänglighet i föräldrar-barn relationen, ledde dessa inte till en anmälan (Lundén 2010).

Studien ville också ta reda på hur de två yrkeskategorier tolkar lagen om anmälningsskyldighet. Det visade sig i att barnomsorgspersonalen oftare använde en snävare tolkning av lagtexten och förknippade anmälningsskyldigheten främst till föräldrarnas problem så som missbruk, våld, övergrepp eller misär. Det framkom också att de inom barnomsorgspersonalen som var skickligare på att upptäcka omsorgssvikt var relativt nyutbildade förskollärare och ofta hade gått någon vidareutbildning (Lundén 2010).

Suspected Child Maltreatment: Preschool Staff in a Conflict of Loyalty (Staffan Jansson och Birgitta Svensson 2008)

Jansson och Svensson har i sin studie undersökt hur förskolepersonal handlar när de misstänker att ett barn utsätts för omsorgssvikt. I studien fick personal på 189 förskolor svara anonymt på ett frågeformulär. I resultatet av studien framkom att personalen anmälde 30 procent av fallen då de misstänkte omsorgssvikt. Den vanligaste orsaken att inte göra en anmälan till socialtjänsten var att personalen ansåg att förskolan hade tillräckliga resurser att på egen hand hjälpa barnen. Andra orsaker för att inte göra en anmälan var att personalen inte trodde att det skulle ha någon betydelse för barnet, att personalen inte ansåg omsorgssvikten

som tillräckligt allvarlig eller att de var osäkra på hur föräldrarna skulle reagera. I de fall då personalen ansåg att förskolans resurser räckte till för barnet var det få fall där personalen hade pratat med föräldrarna om sin oro. Detta anser Jansson och Svensson är anmärkningsvärt och pekar på att personalen skyddar sig själva genom att inte ta kontakt med föräldrarna. Detta på bekostnad av barnen (Jansson & Svensson 2008).

Vidare kom Jansson och Svensson fram till att relationen mellan personalen och föräldrarna påverkar hur barnens chanser till stöd ser ut. I studien framgick att personalens förmåga att etablera och behålla en bra relation med föräldrarna var viktigt för hur samarbetet med föräldrarna skulle fortgå, efter en anmälan samt i vilken mån barnet och föräldrarna skulle bli hjälpta av det stöd som erbjöds. Hur personalen hanterar de lojalitetskonflikter som uppstår beror på hur personalens relation till föräldrarna ser ut, hur säker personalen är på att deras oro är välgrundad och hur god relation de har med samarbetspartners så som socialtjänsten eller psykologkontakt (Jansson & Svensson).

Forskarna kom fram till en central frågeställning inom diskussionen kring anmälningsplikten i förskolan. Vems rättigheter kommer i första rummet, då förskolepersonal misstänker omsorgssvikt? Är det de vuxnas eller barnens? Jansson och Svensson diskuterar också att det finns viktiga frågor att ställa sig på en organisatorisk nivå när det gäller frågor om anmälningsplikten i förskolan. De menar att vissa värden som formuleras av politiker som gäller för förskolan kan få fel effekt (Jansson & Svensson 2008). Forskarna tar upp det som sägs i förskolans läroplan, *att arbetslaget ska visa respekt för föräldrarna och känna ansvar för att det utvecklas en tillitsfull relation mellan förskolans personal och barnens familjer* (Lpöf 98) och menar att det kan bli en konflikt för personalen om de ska visa respekt för föräldrarna och vara ett komplement till hemmet samtidigt som de ska vara observanta på i fall föräldrarna på något sätt inte är tillräckligt bra för sina barn. I artikeln avslutar forskarna med att påpeka att resultatet av deras forskning är viktig för både förskolan och beslutsfattare att beakta, då den väcker viktiga frågor. Frågor kring hur personalen ska kunna känna sig säkrare i sin kontakt med föräldrar och huruvida förskolan ska kompensera bristande föräldraförmåga (Jansson & Svensson 2008).

Orosnivåer

Jag kommer i min uppsats att analysera delar av min empiri med hjälp av Karin Lundéns olika orosnivåer. Lundén har genom sin studie *Hur mår förskolebarnen* identifierat tre olika nivåer när det kommer till att bedöma omsorgssvikt hos förskolebarnen. Lundén använder följande definition för att förklara vad som menas med omsorgssvikt. *”Ett barn vars fysiska och/eller psykiska utveckling är i fara på grund av att föräldrarna inte förmår att ge barnet tillräcklig vård och om- sorg”* Den första orosnivån är den då det finns en oro för att allt inte riktigt står rätt till i barnets uppväxtmiljö. Men det finns heller inte några specifika händelser eller beteenden som kan styrka denna oro. Den andra orosnivån är den då personalen tror att barn utsätts för omsorgssvikt och tycker att de har vissa specifika händelser och/eller beteenden till grund för sin misstanke. På denna nivå visade det sig i Lundéns studier att personalen ofta vidtog andra åtgärder än att anmäla för att hjälpa barnen. Den tredje orosnivån är den då personalen är säker på att barnet är utsatt för omsorgssvikt och har specifika exempel som bekräftar misstanke. Lundén noterar att det är på den andra orosnivån som personal borde besluta om att anmäla eller ej (Lundén 2010:63).

	orosnivå	tecken
orosnivå 1	Personalen oroade sig för att barnet utsattes för omsorgssvikt	Inga specifika beteenden eller sakförhållanden att peka på
orosnivå 2	Personalen trodde att barnet var utsatt för omsorgssvikt	Personalen ansåg sig ha viss grund för sin oro
orosnivå 3	Personalen visste att barnet utsattes för omsorgssvikt	Personalen hade flera konkreta exempel att peka på

Ur. Lundén (2010)

Kategorier för omsorgssvikt

Lundén (2010) delar också in omsorgssvikt i kategorierna *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen, försummelse, fysisk vanvård och fysiska övergrepp*. Hon har

vidareutvecklat kategorierna utifrån en dansk studie för att passa in i hennes studie hur mår förskolebarnen (2010). Under varje kategori har hon gjort en lista över tecken som kan förekomma då det handlar om omsorgssvikt (för hela listan se bilaga 1). I kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen* nämner Lundén (2010) tecken som att föräldrarna avvisar eller ignorerar barnet. Att barnet hotas av olika slag så som hot på förlorad kärlek, att bli slagen eller hot om att bli bortlämnat är också tecken på omsorgssvikt i samma kategori. I kategorin *försummelse* listar Lundén (2010) tecken som att barnets liv är präglad av oförutsägbarhet. Det kan handla om att det är ett stort antal olika och kanske tillfälliga vuxna som passar barnet. Barnet kanske passas av större syskon i stor utsträckning. Personer runt barnet kan vara påverkade av droger och barnet kan hållas hemma i perioder för att föräldrarna har behovet av att barnet ska finnas där. I kategorin *fysisk vanvård* tar Lunden upp tecken som att barnet skulle få för lite eller för mycket mat, att det inte har rätt klädsel för årstiden eller att föräldrarna inte söker sig till vården om barnet skulle vara i behov av det. Vidare så listar Lundén (2010) oförklarliga märken och sår på barnen eller oförklarliga benbrott och huvudskada under kategorin *fysiska övergrepp* (Lundén 2010).

Metod

Jag har valt att finna svar på mina frågeställningar genom kvalitativ metod. Larsson m.fl. (2005) skriver att den kvalitativa metoden innebär att få kunskap genom att studera människors subjektiva tankar som de förmedlar kring det studerade. En fördel med kvalitativ metod är att jag som forskare kan få ta del av dessa subjektiva tankar och upplevelser utifrån ett helhetsperspektiv. Informanterna reduceras inte till enskilda variabler i en enkät utan de får finnas med hela sin livsvärld. Genom det insamlade materialet kan jag nå kunskap genom att analysera informanternas beskrivningar, tolkningar, tankar, känslor och kunskaper om det studerade (Larsson m.fl 2005).

Intervjuer

För att nå fram till resultatet i denna studie har jag valt att använda mig av enskilda intervjuer som metod. Genom intervjuer kunde jag nå fram till nyanserade beskrivningar från

informanternas professionella livsvärd (Kvale 1997). Jag har gjort sex stycken intervjuer och valde en halvstrukturerad intervjuguide som intervjumetod. Det innebär att jag på förhand hade tänkt ut teman utifrån det jag ville studera. Därefter formulerade jag några öppna frågor kring varje tema. Allt eftersom intervjuerna fortlöpte kom det upp följdfrågor utöver de som jag hade förberett därför blev inga intervjuer helt lika varandra. Kvale (1997) beskriver att det finns en maktordning i intervjusituationen. Det är intervjuaren som definierar situationen och styr intervjuförloppet och det är viktigt att den intervjuade känner sig avslappnad för att denne på ett tryggt sätt ska vilja dela med sig av sina erfarenheter och tankar (Kvale 1997) Jag ville att informanterna skulle känna sig trygga därför startade intervjuerna med neutrala frågor (se bilaga 2). Fyra av intervjuerna har ägt rum på informanternas arbetsplatser och två höll jag i ett grupprum på Göteborgs universitet. Jag har spelat in alla intervjuer och i efterhand transkriberat dem. Varje intervju tog mellan 30 till 45 min och jag spelade in dem.

Urval och avgränsning

Jag har valt att intervjua personal på fem olika föräldrakooperativ runt om i Göteborg. För att få tag på en passande mängd respondenter slog jag upp föräldrakooperativa förskolor inom Göteborg med hjälp av internet. Sedan ringde jag ungefär hälften av förskolorna för att få ihop sex stycken intervjuer. Jag förklarade via telefonen vem jag var och vilket syfte jag hade med studien. I tre av samtalen med förskolorna kunde jag göra upp ett möte med personalen vid första telefonsamtalet. De övriga förskolorna informerade jag om syftet med studien och bad sedan om att få återkomma eller bli uppringd av de i personalen som var intresserade av att delta. Jag intervjuade både manliga och kvinnliga förskollärare men de flesta informanterna var kvinnor. Gemensamt för alla informanter i min studie är att de är utbildade förskollärare. Detta var inget kriterium som jag strävade efter. Det var inte svårt att få tag på informanter då de som jag pratade med var positiva till studiens syfte och frågeställning. Jag strävade efter att få en spridning i förskolornas pedagogiska grundsyn, vilket innebar att jag medvetet hoppade över förskolor i träfflistan om det kom upp många, t.ex. montesori-förskolor, efter varandra.. Gemensamt för samtliga förskolor i min studie var att de hade en mindre styrelse som hade det övergripande ansvaret för verksamheten, samt betecknades som huvudmän. Den pedagogiska verksamheten sköttes av personalen. Samtliga

förskolor hade enligt skollagens nya regler fått en ny förskolechef som hade valts ur personalgruppen, oftast den som tidigare var föreståndare.

Analysmetod

Jag har i arbetet med denna uppsats varit abduktiv när jag har relaterat teorin med empirin. Davidsson & Patel (2003) beskriver det abduktiva förhållningssättet är en kombination av induktion och deduktion. Induktion kan förklaras med att forskaren studerar det tänkta fenomenet utan att ha någon tanke om vilka teorier hon ska luta sig mot. Med den samlade empirin eller informationen formulerar hon sedan en teori. Den deduktiva förhållningssättet kännetecknas av att forskaren i stället använder sig av teorier och försöker pröva olika hypoteser utifrån dessa (Davidsson & Patel 2003). I början av min forskningsprocess hade jag en induktiv ansats då jag inte hade klart för mig vilken teori jag skulle använda. När jag senare skulle analysera materialet från mina intervjuer använde jag mig av en deduktiv ansats då jag försökte finna bestämda förhållanden i empirin som jag kunde knyta till redan kända teorier.

Då mina första två intervjuer var genomförda transkriberade jag dessa och gjorde så undan för undan efter varje intervjutillfälle. Davidsson & Patel (2003) skriver att det kan vara fördelaktigt att analysera materialet undan för undan då det kan ge bra idéer och uppslag till hur forskningsprocessen kan gå vidare. Författarna framhåller också att det är bra att börja med analysen då intervjuerna är färskas i minnet (Davidsson & Patel 2003). Då alla intervjuer var transkriberade började jag med att klippa och dela upp intervjuerna i mina olika tänkta teman. Jag klistrade upp all text på väggen hemma och sorterade dem under sitt tema. När jag sedan skulle sätta mig ner och analysera texten så tog jag ett tema i taget och använde mig av en överstrykningspenna för att markera de olika poängerna som jag kunde se i intervjupersonernas utsagor.

Vetenskapsfilosofisk utgångspunkt

För att analysera min empiri har jag valt att använda mig av det hermeneutiska perspektivet som vetenskapsfilosofisk utgångspunkt. Hermeneutiken bygger på idén om att det går att förstå människor samt oss själva genom att tolka de olika företeelserna som kommer till uttryck igenom språket och det skrivna ordet och i människors handlingar och tankar (Patel &

Davidsson 2003). Kvale (1997) beskriver att *"Hermeneutiken studerar tolkning av texter. Den Hermeneutiska tolkningens syfte är att vinna en giltig och gemensam förståelse av en texts mening"* (Kvale 1997:49). Vidare så beskriver Kvale (1997) att hermeneutiken är användbar i den kvalitativa studien i dubbel bemärkelse. Först genom att den kan hjälpa till att förstå det samtal som äger rum under intervjuerna och sedan för att den också kan vara till hjälp då intervjutexterna ska tolkas (Kvale 1997). I mitt arbete med den här studien har jag hela tiden fått en djupare förståelse för ämnet. De enskilda delarna har successivt sammanfogats och påverkat varandra till en helhetsbild som sedan i sin tur har påverkat de enskilda delarna. Denna process beskriver Kvale som den hermeneutiska cirkeln eller spiralen (Kvale 1997). En annan princip som är viktig i det hermenutiska perspektivet är att intervjuaren och tolkaren av texten är medveten om förutsättningarna. Med detta menar Kvale (1997) att man som forskare måste vara uppmärksam på sin egen förförståelse och fundera igenom hur den kan påverka tolkningen av texten (Kvale 1997). Jag har varit medveten genom hela processen om att jag har en förförståelse och hoppas att jag genom den kunskapen inte ska påverka tolkningen av resultatet i för stor utsträckning.

Etiska överväganden

Kvale (1997) skriver att etiken under en forskningsprocess är något som forskaren hela tiden måste fundera över från att undersökningens början fram till att resultatet ska redovisas. Det kan också vara till hjälp att formulera ett etiskt protokoll. Protokollet ska hjälpa forskaren att under hela processen vara medveten om de etiska problem som kan uppkomma (Kvale 1997). Jag upprättade inte skriftligt ett sådant protokoll som Kvale (1997) skriver om men jag tog del av vetenskapsrådets etiska riktlinjer för forskning i uppstarten av denna studie. De etiska riktlinjerna som jag har beaktat är samtyckes, nyttjande, informations och konfidentialitetskravet (Vetenskapsrådet).

Vid alla intervjuerna och telefonsamtal började jag med att informera informanterna om uppsatsens syfte och frågeställning. Jag hade ett informationsbrev (se bilaga 3) som jag gick igenom tillsammans med informanterna innan varje intervjutillfälle. Jag frågade om de tyckte att det var okej om jag spelade in och berättade att de kunde be mig stänga av bandspelaren ifall de kände sig obekväma. Jag var noga med att informera informanterna om att jag inte skulle ställa några frågor som uppmanade att röja identiteten hos några barn eller föräldrar. Jag informerade också om att inga namn på personal eller på förskolorna skulle finnas i

uppsatsens text eller bilagor. Att prata om barn i utsatta livssituationer väcker hos många människor starka känslor. Det kändes därför viktigt för mig att utföra intervjuerna genom att träffa informanterna personligen.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Att validiteten är hög i en studie innebär enkelt att forskaren i så stor utsträckning som möjligt har lyckats att undersöka det som hon har för avsikt att undersöka. I den kvalitativa forskningen är begreppet validitet viktigt under hela forskningsprocessen (Davidsson & Patel 2008). Kvale (1997) beskriver att forskningen kan valideras i olika stadier i processen. Han skriver vidare att i intervjusituationen gäller det att intervjupersonerna är tillförlitliga och att intervjuaren har en förmåga att ifrågasätta innehållet i det som sägs. När intervjuerna sedan ska tolkas krävs också att forskaren funderar på validiteten. Har hon uppfattat informanternas utsagor på rätt sätt (Kvale 1997)? Under mina intervjuer har jag varit medveten om att ämnet kan vara känsligt att prata om och att det skulle kunna finnas en tro eller en känsla hos informanterna om att de ska svara på ett sätt som förväntas av dem. Att de ska framstå som politiskt korrekta. Genom att jag var medveten om detta då jag höll mina intervjuer kunde jag ställa följdfrågor som kunde kontrollera innehållet i informanternas utsagor. Jag kunde också be dem utveckla eller återkomma senare i intervjun till de svåra passagerna där risken fanns att informanterna skulle svara utefter vad som de trodde förväntade sig av dem. Jag anser också att det faktum att informanterna informerades om att deras namn eller namn på förskolan skulle hanteras efter konfidentialitetskravet kan ha bidragit till att de kände sig trygga och kunde uttrycka sig spontant. Ett annat stadie då det är viktigt att fundera över validiteten är då intervjuerna ska tolkas. Har jag tolkat informanternas utsagor på det sättet som de förmedlade dem? Det är svårt när det kommer till tolkning då jag inte kan bortse från min förförståelse. Men en sak som kan öka validiteten av min tolkning är att jag omgående transkriberade intervjuerna efter intervjutillfället för att informanternas utsagor skulle vara färska i minnet. Efter att jag transkriberat lyssnade jag igenom alla intervjuer samtidigt som jag läste igenom informanternas utsagor. Esiasson m.fl. (2007) skriver att andra sätt uppnå högre validitet kan vara att genomföra sina intervjuer vid olika tillfällen. Forskaren kan då testa sina frågeställningar och kan vid nästa intervjutillfälle vara mer lyhörd och hantverksskicklig för att undvika sämre validitet. (Esiasson m.fl 2007). Jag utförde mina sex

intervjuer under tre veckor. Jag hade därför möjlighet att fundera över och utveckla min skicklighet i intervjuförfarandet. I forskningsprocessens sista del kan en högre validitet uppnås genom att forskaren stärker sina slutsatser genom den tidigare forskningen inom ämnet (Esiasson m.fl 2007). Detta har jag försökt att ta med när jag har skrivit analysavsnittet i denna studie.

Esiasson m.fl (2007) skriver att med reliabilitet menas hur tillförlitlig mätningen i forskningen är. Det är viktigt att det framgår hur en studie har genomförts så att andra forskare skulle kunna utföra samma sak och uppnå ett liknande resultat. Det kan vara ett problem att uppnå reliabilitet i en kvalitativ studie med intervjuer som metod. Varje intervjutillfälle är en unik situation och mellan forskaren och informanten skapas en relation som påverkar de svar som informanten ger men också de frågor som forskaren ställer (Esiasson m.fl 2007). För att ändå uppnå visst mått av reliabilitet har jag ansträngt mig för att vara transparant i min beskrivning av tillvägagångssättet i denna studie.

För att en studie ska vara generaliserbar krävs det att det finns en lagbundenhet. Detta betyder att de slutsatser som framkommer i studien ska också kunna gälla för andra grupper än de som studerats (Esiasson m.fl 2007). I min studie har jag inte strävat efter att kunna generalisera mitt resultat på andra grupper inom förskolans värld. Mitt syfte var främst att titta på hur mina informanter resonerade kring sin uppgift att se, tolka och agera då de misstänkte att ett barn utsattes för omsorgssvikt utifrån den lite speciella situation som det innebär att vara anställd på ett föräldrakooperativ.

Resultat

I det här avsnittet kommer jag att redovisa det material som jag har samlat in under mina intervjuer med personalen på föräldrakooperativ. Jag har valt att dela upp materialet under fyra olika rubriker. I första avsnittet *Att anmäla* försöker jag beskriva hur informanterna i denna studie resonerar kring var gränserna för en anmälan går. I andra avsnittet *Om omsorgssvikt och hur en anmälan kan gå till* redovisar jag informanternas olika kunskaper dels kring omsorgssvikt i stort men också hur de tänker sig att en anmälan till socialtjänsten kan gå till. I tredje avsnittet *Förskolan och socialtjänsten* redovisar jag det ur mitt material som berör samarbete mellan förskolan och socialtjänsten. I det fjärde och sista avsnittet

redovisar jag hur informanterna resonerar kring påverkan utifrån deras relation till barnens föräldrar. Jag kommer att presentera både likheter i mitt insamlade material men också olikheter i hur mina informanter har resonerat.

Att anmäla

När jag påbörjade arbetet med den här uppsatsen så ville jag ta reda på var gränserna går mellan att göra en anmälan till socialtjänsten eller att låta bli. Gemensamt för alla informanterna i min studie var att gränserna är långt ifrån tydliga. Alla informanter var väl medvetna om den anmälningsplikt de har och första reaktionen på min fråga kring när en anmälan skall göras var oftast att den skulle göras så fort personalen fattade misstanke.

”Ja vi har ju anmälningsplikt, så en anmälan skall göras så fort vi fattar misstanke om att barnet inte mår bra eller far illa.”

Citatet ovan vittnar om att informanten är insatt i vad anmälningsplikten innebär. Men riktigt så enkelt, som i citatet ovan är det inte att veta när en anmälan ska göras till socialtjänsten. Flertalet av informanterna vittnar om att det finns en rädsla för att misstankarna skulle vara ogrundade och att de då skulle ha skadat familjen i onödan. Det är tydligt att många av informanterna ser en anmälan som något obehagligt för familjen.

”Om jag gör det här så skadar jag den här familjen på något sätt. Samtidigt som känslan av att inte ha gjort något skulle ju vara värre än att en familj blir utsatta för en utredning under några månader”

Informanten vittnar i citatet ovan om den kluvenhet som jag såg hos de flesta personer i mina intervjuer. När informanterna pratar om denna oro att skada familjen nämner några av dem också en rädsla av att föräldrarna ska bli upprörda och arga och ta ut det på personalen. I resonemangen som många av informanterna för kring anmälningar framkommer det att det som de först tänker på är när de pratar om vad som ska anmälas är fysisk misshandel, övergrepp eller missbruksproblem. I dessa fall ser informanterna det som självklart att genast lämna en anmälan direkt vid misstanke.

”Men man känner att det har funnits en känsla först och någonting sker, eller barnen säger någonting. Nu pratar vi om gränser igen, men jag tänker mig att känslan har funnits innan man ingriper. Det finns en oro men inte tillräckligt mycket”

När tecknen på omsorgssvikt inte är fysiskt tydliga för personalen är det flera av informanterna som nämner att det finns ett steg innan själva misstanken väcks som en av

informanterna kallar för en känsla. Det är tydligt att informanterna vill ha något sorts bevis eller bekräftelse på att deras misstankar stämmer innan de är beredda att göra en anmälan till socialtjänsten. En informant berättar om ett tillfälle då hon åkte hem till familjen för att överlämna en sak, detta för att bekräfta den misstanke som hon redan hade. När informanterna kom in på barn som hade dåligt skött hygien var det flera av dem som sa att det nog var så att just detta tecknet inte självklart ledde till en anmälan till socialtjänsten. I fall då det rörde sig om hygien kom samtliga informanter in på att sådana situationer kunde lösas med en dialog med föräldrarna. På min följdfråga om informanten trodde att förskolan kompenserade om hemmet brast i den dagliga hygien hos barnet, blev svaret från en av informanterna:

”Det tror jag säkert att det förekommer, att det blir enklare på något sätt. Men där tycker jag att man borde kunna ha en dialog med föräldrarna innan man gör en anmälan. Det hade ju varit enklare att ha den dialogen än om barnet blev slaget”

Det framkommer av citatet ovan att informanten tror att förskolan kompenserar bristande hygien och förklarar det utifrån att det är enklare att lösa sådana problem i verksamheten. Det framkommer också att informanten anser att en dialog är lättare att ha med föräldern vid omsorgssvikt som handlar om vanvård än om det handlar om fysiska övergrepp. Flera andra av informanterna trodde också att bristande hygien var ett problem som personal på förskolor ofta hittar en egen lösning på och därför inte anmäler till socialtjänsten.

”Så som vi har jobbat när barn har varit smutsiga mm så har vi tvättat det här men sedan sagt till att vi har gjort det och att man behöver göra det in emellan, ja lotsat lite”

En informant vittnar om att det finns ett outtalat sätt att hantera liknande situationer på sin förskola. Även här är informanten öppen för att dålig hygien är något som det går att ha en öppen dialog med föräldrarna om och som informanten uttrycker det att lotsa lite.

Personalen om omsorgssvikt och hur en anmälan kan gå till

Jag har i mina intervjuer försökt ta reda på hur kunskapsläget kring anmälningsplikten och omsorgssvikt ser ut hos mina informanter och deras förskolor. Men med ordet kunskap syftar jag också till en vidare tolkning av begreppet och syftar då på vad informanterna håller för sant och vad som är deras egna tankar kring anmälningsplikt och omsorgssvikt. På min fråga om vad personalen associerade till då de hörde ordet omsorgssvikt hade de flesta tankar kring barn som inte får vad de behöver när det gäller omsorgen. Personalen tog upp olika saker som de tyckte ingick i barns grundläggande behov, så som kärlek och fysisk och psykisk närhet, uppmuntran och stöd. Personalen kom också att tänka på de behov som barn har för att överleva så som skydd, värme, mat osv.

”Jag tänker mig som hjärtsvikt, att det är någonting som sviktar och att omsorgen blir lidande. Att omsorgen inte blir så bra som den borde vara av olika anledningar.”

Av citatet ovan kan det utläsas att informanten har en bred uppfattning om vad som skulle kunna innebära omsorgssvikt. De flesta av informanterna vittnar om att diskussionen kring anmälningsplikten eller om omsorgssvikt inte är något som förs löpande. Däremot har diskussionen kommit upp på de förskolor där personalen har hamnat i en specifik situation som har väckt funderingar kring ämnet. Några av informanterna har själv varit i situationer då de har varit oroliga för ett barn i verksamheten och på någon av förskolorna har en skriftlig handlingsplan upprättats.

När jag frågade om hur informanterna skulle hantera en situation då de var oroliga för att ett barn i verksamheten blev utsatt för omsorgssvikt blev svaren mycket olika. Några av informanterna pratade om att det var deras eget personliga ansvar att göra en anmälan men att det självklart skulle vara skönt om hela personalgruppen hade samma uppfattning eller ställde sig bakom anmälan. Någon var inne på att det var förskolechefens ansvar att göra själva anmälan. En annan tyckte att ansvaret låg på styrelsen att fatta beslutet om att göra en anmälan. De flesta hade dock den uppfattningen att styrelsen inte skulle involveras eller informeras mer än nödvändigt.

”Tja jag har ju turen så att jag lämpar över det på styrelsen, huvudmännen. Ordföranden får då ringa till socialtjänsten och berätta om våra misstankar om att barnet far illa”

Citatet ovan får illustrera en åsikt som jag fick fram under mina intervjuer som markant skiljde sig genom att informanten verkade lyckligt ovetande om att ansvaret låg på denne att direkt vid misstanke lämna in en anmälan till socialtjänsten. De flesta av informanterna som ser ansvaret att göra en anmäla som sitt eget verkar ha fått den kunskapen via utbildningen till förskollärare då socialtjänsten har varit och föreläst. Denna föreläsning ingick dock i en valbar kurs som riktade in sig på barn som far illa eller riskerar att fara illa och gavs inte till alla under informantens studietid. I ett annat fall hade personalen varit på en fristående föreläsning kring socialtjänstens arbete med barn i utsatta situationer.

”På utbildningen fick vi besök från socialtjänsten som pratade om hur deras jobb var och vad vi hade för skyldigheter och så. Det känns bra att ha med sig”

Informanten ovan vittnar om att det är en trygghet att ha med sig kunskap om socialtjänstens arbete redan från grundutbildning. På min fråga varför informanterna trodde att anmälningar från förskolan var få i förhållande till det antal barn som beräknades utsättas för omsorgssvikt fick jag lite varierande svar. I vissa fall kopplade informanterna problematiken till personalen. Saker som att de skulle behöva mer information och träning i att se omsorgssvikt. Informanterna var också inne på ett samband mellan stora barngrupper på få personal i de kommunala förskolorna och att de utsatta barnen inte hinner bli sedda av personalen. Att barnen är små i förskolan och därför inte själva kan berätta och att barn är bra på att skydda sina föräldrar var andra förslag.

”Antagligen för att familjerna är skickliga på att gömma hemförhållanden, men också för att barnen är skickliga på att dölja och skydda sina föräldrar”

I citatet ovan är informanten inne på att orsaken till få anmälningar från personal i förskolan kan vara att de helt enkelt inte upptäcker missförhållanden. När informanterna bads att fundera över anmälningar från föräldrakooperativ blev svaren något annorlunda. Gemensamt för de flesta informanter var att de inte trodde att omsorgssvikt förekom i lika stor utsträckning hos dem. I min empiri ges lite olika förklaringar så som att förskolorna ligger i ett upptagningsområde där invånarna har det gott ställt, att föräldrakooperativ rekryterar familjer och därigenom sällar bort familjer där det förekommer sociala problem, men också att familjer som har något att dölja inte söker sig till privata alternativ.

”Nu pratar jag utifrån mina förutfattade meningar, men jag inbillar mig att föräldrar som sätter sina barn i föräldrakooperativ har en vilja att se till barnets bästa och att man vill vara delaktig i barnets utveckling och lärande och påverka sitt barns uppväxt på alla plan”

I citatet ovan resonerar informanten kring att engagerade föräldrar som söker sig till föräldrakooperativ inte i lika stor utsträckning faller i riskzonen för att utsätta sina barn för omsorgssvikt. Samtidigt så nämnde ungefär hälften av mina informanter att det var viktigt att de inte lät sig påverkas av sina kanske förutfattade meningar.

”Ens förutfattade meningar får ju inte bli ett hinder för att man tror att man har en grupp människor som har det stabilt, att det ser ut så på ytan. Man får ju en väldigt inblick i föräldrarnas liv och då kan man ju se att det finns sprickor i fasaden”

Jag tycker mig kunna se en medvetenhet hos informanten i citatet ovan om att det är viktigt att inte de eventuella förutfattade meningar som finns blir ett hinder i arbete som är till skydd för utsatta barn. I samma citat vittnar informanten också om att de engagerade föräldrarna i kooperativet också kan ha bekymmer.

Förskolan och socialtjänsten

Något som har intresserat mig i processen med denna uppsats har varit hur personalen på föräldrakooperativ ser på samarbete med socialtjänsten. Det framkom att informanterna i min studie inte direkt hade haft något samarbete mer än att ringa och konsultera då de hade någon misstanke. De flesta av informanterna visste om att det gick att ringa anonymt för att få konsultation, men inte alla. Så här svarade en av mina informanter på min fråga om hur hon såg på ett konsultativt samtal till socialtjänsten.

”Ska man göra det? Jag har ju läst massor med paragrafer vad man får och vad man inte får och jag tror att vi bara får kontakta socialtjänsten om vi har någon anledning att vara orolig för något barn, annars inte alls tror jag”

Det framkommer att informanten inte har kunskap om att det går att ringa till socialtjänsten för att anonymt få konsultation. Informanten tror heller inte att man får ringa socialtjänsten. Något som framgick i nästan alla informanternas utsagor var att de inte såg socialtjänstens

insatser som något positivt för barnens föräldrar. Alla informanterna nämner hur jobbigt det skulle vara för en familj att hamna på socialtjänstens bord.

”Man är rädd för att skada eller splittra en familj”

Informanterna använder ord som att förstöra, skapa oro eller splittra en familj. Det finns en osäkerhet i hur socialtjänsten jobbar hos informanterna. När jag frågar om hur de ser på socialtjänstens arbete svarar de flesta att de har förtroende för socialtjänsten men att de är dåligt insatta i deras arbete med barn som misstänks utsättas för omsorgssvikt. På min fråga om hur informanterna ser på socialtjänstens uppdrag får jag bland annat detta som svar:

”Det finns en osäkerhet över vad som ska hända sen, man är rädd att förstöra för en familj och barn när man inte vet vad som ska hända och när man inte vet om en anmälan blir bra för det barnet”

Det är tydligt att det finns en osäkerhet i hur socialtjänsten arbetar och informanten är långt ifrån säker på att socialtjänstens insatser för något gott med sig för barnet.

Föräldrar och arbetsgivare

Under mina intervjuer ville jag ta reda på hur personalen resonerade kring hur det är att vara anställd i ett föräldrakooperativ och misstänka att ett barn utsätts för omsorgssvikt. Det framgick tydligt att samtliga av mina informanter hade en nära relation med många av barnens föräldrar. Det såg dock lite olika ut på de olika föräldrakooperativen hur man hanterade gränsdragningarna mellan styrelsen/föräldrarna och verksamheten. En informant förklarar att det är viktigt att man som personal på ett föräldrakooperativ klarar av att arbeta på en arbetsplats där man kommer varandra mycket nära genom att man ofta arbetar tillsammans och har gemensamma aktiviteter även på fritiden.

”Här är det en väldigt nära och jättegod relation. Vi har bestämt att vi ska vara väldigt öppna om det är någonting som har med barnen att göra eller mellan personalen eller föräldrarna. Då tar vi upp det och diskuterar eller pratar direkt”

Det framkommer av citatet ovan att det på informantens arbetsplats är uttalat att kommunikationen ska vara öppen och direkt. Informanten beskriver också relationen mellan alla i kooperativet med ord som nära och god. Men det finns också de bland mina informanter

som arbetar på ett föräldrakooperativ där de har valt att ha en starkare gränsdragning mellan det professionella och det privata.

”Händer det något i den dagliga verksamheten som rör barnen så diskuterar vi inte det med vår personalansvarig eller i styrelsen. Men det är ju oundvikligt att de som sitter på vissa enskilda poster har större insyn och påverkansmöjlighet än andra”

Informanten i detta citat vittnar om en uttalad tanke som personalen på dennes arbetsplats har som stöd för att hantera gränserna i föräldrakooperativet. Jag var intresserad av att veta hur mina informanter såg på hur de skulle kunna påverkas av att de hade en nära relation med alla eller delar av föräldragruppen. De flesta av mina informanter hade liknande tankar om att de säkert var påverkade på något sätt men de hävdade också att det var viktigt att de inte lät det styra deras beslut.

”Jag skulle kunna tänka mig att det påverkar att man har kommit föräldrarna så nära, därmed inte sagt att jag skulle låta bli att göra en anmälan för att jag känner föräldrarna mer”

Vidare så resonerade informanterna om hur de skulle kunna påverkas och i två fall tog de upp risken med att deras ställning som anställd skulle påverkas om de gjorde en anmälan. Detta såg en av de två informanterna inte som något problem då det är lätt att få jobb som förskollärare i dag. Några av mina respondenter menade att föräldrakooperativ kunde ha en positiv effekt när det kommer till omsorgssvikt då det finns fler föräldrar runt barnen som skulle kunna uppmärksamma om något inte stod rätt till. En annan idé som framkommer är att föräldrakooperativ skulle kunna ha en förebyggande effekt genom att föräldrarna blir som ett nätverk för varandra.

”Det känns som om gemenskapen kan vara en tillgång för föräldrarna. Det blir ju som ett föräldraforum där man kan få stöd om man går igenom tuffa perioder”

Så som i citatet ovan uttrycker sig en av informanterna i min studie.

Analys

Jag kommer i analysen att försöka förklara de svar jag fick på mina frågeställningar utifrån Lundéns teoretiska begrepp kring orosnivåer och kategorier av omsorgssvikt som jag har redovisat i teoriavsnittet. Jag kommer också ta stöd i min analys från tidigare forskning.

Gränser

Alla informanter i min studie var väl medvetna om den anmälningsplikt som de har och första reaktionen på min fråga kring när en anmälan skall göras var oftast att den skulle göras så fort personalen fattade misstanke. Personalen är medveten om att detta är vad som förväntas av dem utifrån lagtexten och den medvetenhet som finns om att barn bör skyddas utifrån sin svaga position som beroende av vuxna. Det framgår dock tydligt av mitt insamlade material att det finns olika aspekter som påverkar gränserna för när en anmälan till socialtjänsten ska göras som inte direkt har med barnet att göra. Flera av informanterna vittnar om att det finns en rädsla för att misstankarna skulle vara ogrundade och att de då skulle ha skadat familjen i onödan. Hos några av informanterna kunde jag tolka en rädsla för att föräldrarna skulle bli arga på dem. Enligt Lundéns (2010) forskningsprojekt Hur mår förskolebarnen visade det sig att barnomsorgspersonal oftare gjorde en snävare tolkning av lagtexten och förknippade anmälningsskyldigheten främst till föräldrarnas problem så som missbruk, våld, övergrepp eller misär (Lundén 2010). Då informanterna i min studie gjorde liknande kopplingar förefaller det rimligt att de kan hysa en rädsla då de i första hand tänker på föräldrar som är kapabla till att använda våld.

Karin Lundén har delat in omsorgssvikt i de fyra olika kategorier, känslomässig otillgänglighet i föräldra-barnrelationen, försummelse, fysisk vanvård och fysisk misshandel (Lundén 2010). När informanterna i min studie ombads förklara vad de tänker på när de hör begreppet omsorgssvikt associerade de till situationer då ett barn inte får sina grundläggande behov tillfredsställda. De tog upp olika saker som de tyckte ingick i barns grundläggande behov, så som kärlek och fysisk och psykisk närhet, uppmuntran och stöd. Informanterna kom också att tänka på de behov som barn har för att överleva så som skydd, värme, mat osv. Jag kopplar, utifrån Lundéns (2010) kategorier för omsorgssvikt, att mina informanter rör sig i alla de olika kategorierna när de ombeds resonera kring vad omsorgssvikt innebär. De nämner kärlek, uppmuntran och psykisk närhet som om det brister faller under kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen*, de nämner skydd som kan kopplas

till kategorin *fysiska övergrepp* och värme som kan kopplas till kategorin *försummelse* (Lundén 2010).

När informanterna i stället resonerar kring anmälningar framkommer det att det som de först tänker på är när de pratar om vad som ska anmälas är fysisk misshandel, övergrepp eller missbruksproblem. Det framkommer tydligt att informanternas första association när de pratar allmänt om anmälningar hamnar i kategorin *fysiska övergrepp* eller *fysisk vanvård*. I min empiri uteblir associationer mellan omsorgssvikt i kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen* och anmälan till socialtjänsten. Den tidigare forskningen av Karin Lundén (2010) visar på ett liknande resultat. Anmälningar i kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen* förekommer i mycket liten utsträckning trots att personalen ser tecken inom samma kategori i stor utsträckning. I studien framkom att tecken på *fysisk vanvård* var den form av omsorgssvikt som förekom oftast, följt av tecken på *känslomässig otillgänglighet* (Lundén 2010). I Lundéns studie kan alltså inte den låga andelen anmälningar i kategorin *känslomässig otillgänglighet* förklaras med att det är svårare att upptäcka tecknen i den kategorin.

Gränserna är tydligare för informanterna i denna studie när det rör sig om omsorgssvikt i kategorierna fysiska övergrepp eller fysisk vanvård. När tecknen på omsorgssvikt inte är fysiskt tydliga för personalen är det flera av informanterna som nämner att det finns ett steg innan själva misstanken väcks som en av informanterna kallar för en känsla. När känslan finns där, men det inte finns några specifika händelser eller beteenden som kan styrka denna oro. Detta kan jag relatera till Lundéns (2010) orosnivåer och i detta fallet rör det sig om den *första orosnivån* (Lundén 2010). Lundéns (2010) forskning visar att tecken på *fysisk vanvård* inte alltid ledde till en anmälan och forskarna kopplar ihop det med att personalen själva tvättade barnet och barnets kläder när det blev för illa (Lundén 2010). Detta mönster kan jag även se i min empiri där informanterna är medvetna om att det förekommer och även själva vittnar om att det har förekommit i deras verksamhet. Här är informanterna också mer öppna för en dialog med föräldrarna. Det framkommer alltså att gränsen för när en anmälan ska göras till socialtjänsten går inte nödvändigtvis där då informanterna ser tecken i kategorin *fysisk vanvård*.

kunskap

I mitt material kan jag se att informanterna har väldigt olika tankar kring hur arbetsgången skulle se ut då de fattade misstanke om att ett barn utsattes för omsorgssvikt. Informanterna i min studie hade olika erfarenheter om kunskapsläget kring anmälningar från sina förskolor. De flesta av informanterna vittnar om att diskussionen kring anmälningsplikten eller om omsorgssvikt inte är något som förs löpande. Däremot har diskussionen kommit upp på de förskolor där personalen har hamnat i en specifik situation som har väckt funderingar kring ämnet. Några av informanterna har själv varit i situationer då de har varit oroliga för ett barn i verksamheten och på någon av förskolorna har en skriftlig handlingsplan upprättats.

Det fanns en variation i svaren när det handlade om vems ansvar informanterna tyckte att det var att göra den formella anmälan. Många var medvetna om deras eget personliga ansvar och en av informanterna var tydlig med att det ansvaret skjuter jag över på kooperativets styrelse. Som lagtexten är formulerad framkommer det tydligt att alla som är verksamma i en yrkesmässigt bedriven verksamhet som rör barn omfattas av anmälningsplikten. Det är deras skyldighet och ansvar att anmäla till socialnämnden om de i verksamheten får kännedom om något som skulle innebära att socialnämnden skulle behöva ingripa till ett barns skydd. Balldin (2010) skriver att det finns strukturella faktorer som eventuellt kan motverka de utsatta barnens positiva utveckling och välbefinnande (Balldin 2010:339). Kanske kan just den osäkerheten och de skilda svaren som jag fick av mina informanter vara ett exempel på just en sådan strukturell faktor. Jag tycker mig också kunna se ett samband mellan att de av mina informanter som är väl medvetna om sitt personliga ansvar också har fått den kunskapen genom ett eget val av kurs på grundutbildningen eller någon vidareutveckling inom ämnet. Hindberg (1999) menar att en viktig del i arbetet för att förskolans ska kunna anta utmaningen med att hantera situationer men barn som utsätts för omsorgssvikt på bästa sätt är att grundutbildningen för förskollärare innehåller tydlig kunskap inom ämnet (Hindberg 1999).

Informanterna i min studie förde olika resonemang när de ombads förklara varför få anmälningar görs av personal på förskolor i förhållande till det antal barn som beräknas vara utsatta för omsorgssvikt i Sverige. Lundéns (2020) forskningsprojekt kom bland annat fram till att Barnomsorgspersonalen oroade sig för tio procent av barnen och de beräknade att fjorton procent av barnen utsattes för omsorgssvikt (Lundén 2010). I Staffan Jansson och Birgitta Svenssons (2008) studie framkom att personalen endast gjorde anmälan till socialtjänsten i 30 procent av fallen de misstänkte omsorgssvikt (Jansson & Svensson 20018).

När informanterna resonerade rent allmänt utifrån den kommunala verksamheten så kopplade informanterna i vissa fall problematiken till personalen. Det handlade då om saker som att de skulle behöva mer information och träning i att se omsorgssvikt. Informanterna var också inne på ett samband mellan stora barngrupper på få personal i de kommunala förskolorna och att de utsatta barnen inte hinner bli sedda av personalen. Att barnen är små i förskolan och därför inte själva kan berätta och att barn är bra på att skydda sina föräldrar var andra förslag.

När informanterna bads att fundera över anmälningar från föräldrakooperativ blev svaren något annorlunda. Gemensamt för de flesta informanter var att de inte trodde att omsorgssvikt förekom i lika stor utsträckning hos dem. Informanterna i min studie har lite olika förklaringar så som att föräldrakooperativ rekryterar familjer och därigenom sällar bort familjer där det förekommer sociala problem, att familjer som har något att dölja inte söker sig till privata alternativ samt att förskolorna ligger i upptagningsområden där invånarna har det gott ställt. Enligt Lundéns (2010) forskning var förekomsten av omsorgssvikt högre i de områden som var mer socioekonomiskt utsatta men samtidigt var skillnaden mindre än forskarna hade förväntat sig. Det visade sig att bland de barnen som barnomsorgspersonalen trodde utsattes av omsorgssvikt, befann sig tio procent i högstatusområde motsvarande tretton procent i lågstatusområde. Författaren skriver att det är viktigt att inte förutsätta ett samband mellan ett områdes status och förekomsten av omsorgssvikt.(Lundén 2010).

Samverkan

Forskning visar att utmaningen för att barn som utsätts för omsorgssvikt ska kunna utvecklas positivt ligger i ett gott samarbete mellan de berörda parterna (Balldin 2010:339). Det framkom att informanterna i min studie inte direkt hade haft något samarbete med socialtjänsten mer än att ringa och konsultera då de haft någon misstanke. De flesta av informanterna visste om att det gick att ringa anonymt för att få konsultation, men inte alla. Jansson och Svensson (2008) menar att personalens förmåga att hantera de lojalitetskonflikter som uppstår då de ska göra en anmälan bland annat är förbunden till hur god relation de har med samarbetspartners så som socialtjänsten (Jansson & Svensson).

Något som framgick i nästan alla informanternas utsagor som är anmärkningsvärt är att de inte associerade socialtjänstens insatser med något positivt för barnens föräldrar. Ord som användes av informanterna var nästan enbart negativt laddade. Ord som att förstöra, skapa oro

eller splittra. Det finns, hos informanterna en osäkerhet i hur socialtjänsten jobbar. Informanterna tänker inte så mycket i termer om samarbete utan mer i tanken att "lämna över" ärendet till socialtjänsten. Informanterna i min studie verkar också vara mycket dåligt informerade om vad socialtjänsten har för olika stödsatser. Informanterna är dock väl medvetna om att socialtjänsten kan bidra till att barn blir omhändertagna.

Påverkan

Det framgick tydligt att samtliga av informanterna i min studie har en nära relation med många av barnens föräldrar. Jansson och Svensson (2008) kom fram till att relationen mellan personal och föräldrar påverkar hur barnens chanser till stöd ser ut. I studien framgick att personalens förmåga att etablera och behålla en bra relation med föräldrarna var viktigt för hur samarbetet med skulle fortgå, efter en anmälan samt i vilken mån barnet och föräldrarna skulle bli hjälpta av det stöd som erbjöds (Jansson & Svensson 2008). Detta tyder på att föräldrakooperativen i min studie har goda förutsättningar för att hantera en situation då de misstänker att ett barn utsätts för omsorgssvikt genom att deras strävan att skapa goda relationer

Det såg lite olika ut på de olika föräldrakooperativen hur de hanterar gränsdragningarna mellan styrelsen/föräldrarna och verksamheten. Det finns de bland mina informanter som arbetar på ett föräldrakooperativ där de har valt att ha en starkare gränsdragning mellan det professionella och det privata. Enligt Balldin (2010) måste underliggande personliga och strukturella faktorer som eventuellt kan verka mot att barn som utsätts för omsorgssvikt får det stöd som de har rätt till, medvetandegöras (Balldin 2010). Det kan antas att en tydlig gränsdragning är av stor vikt för att personal på föräldrakooperativ ska kunna bibehålla en professionalitet, detta för att stärka barnperspektivet. Jansson och Svensson (2008) har i sin forskning kommit fram till att det finns ett behov av att de professionella frågar sig vems rättigheter kommer i första rummet, då förskolepersonal misstänker omsorgssvikt (Jansson & Svensson 2008). Informanterna i min studie diskuterade vikten av att de inte lät sig påverkas av att föräldrarna till barnen även är deras arbetsgivare. De var medvetna om att det fanns en ökad risk och det tyder på att informanterna är medvetna om just den personliga och strukturella faktorn som är speciell på just föräldrakooperativ.

Avslutande diskussion

I min studie har jag tagit reda på hur personal på några olika föräldrakooperativ resonerar kring omsorgssvikt och den anmälningsplikt som ingår i deras arbete. Jag har i min analys försökt finna svar och förklara mina frågeställningar. Jag kommer i detta avsnitt att föra resonemanget vidare med hjälp av mina egna tankar kring det studerade. Avsnittet är uppdelat i fem olika stycken som ska kasta ljus över de fyra olika frågeställningarna som jag har arbetat med i denna studie. Den första frågeställningen berörs i de två första styckena. Den andra frågeställningen i det tredje stycket och den tredje, och fjärde frågeställningarna i det fjärde följt av det femte stycket. Några avslutande tankar kring vad som skulle vara intressant att forska vidare om inom ämnet får i slutet av detta avsnitt sätta punkt för denna uppsats.

I början av arbetet med den här uppsatsen ställde jag mig frågan hur stark en misstanke om omsorgssvikt måste vara innan personalen tar kontakt med socialtjänsten. Jag ville också ta reda på vilka faktorer påverkar beslutet om att anmäla. I mitt material framkommer det att informanterna är väl medvetna om barns grundläggande behov, de har också en medvetenhet i vad som skulle kunna brista. Enligt den tidigare forskning inom ämnet är det viktigt att anmälningar görs då personal misstänker brister utifrån samtliga av de fyra kategorierna för omsorgssvikt. När informanterna i min studie däremot resonerar kring omsorgssvikt som skulle kunna leda till en anmälan så uteblir kopplingen till barns grundläggande behov. Informanterna associerar då misstanke om omsorgssvikt och anmälningar nästan enbart vid tecken i kategorin *vanvård* eller *fysiska övergrepp*. Det faktum att informanterna i min studie inte direkt kopplar ihop tecken inom kategorin känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen med omsorgssvikt tycker jag är anmärkningsvärt. Lundéns tidigare forskning visar på samma tendenser när den kommer fram till att anmälningar i kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen* förekommer i mycket liten utsträckning trots att personalen ser tecken inom samma kategori i stor utsträckning. Utan informationen som jag får av Lundéns forskning skulle jag kunna förklara informanternas bristande associationer i kategorin för känslomässig otillgänglighet med att det är svårare att upptäcka tecken i denna kategori. Eftersom så inte är fallet så frågar jag mig vad det i sådana fall beror på. Kanske kan

det vara så att vid ren fysisk kränkning vet alla parter om spelreglerna. Det är inte socialt accepterat att fysiskt kränka sina barn. När det handlar om psykisk kränkning som hamnar i kategorin känslomässig otillgänglighet tar konflikträdslan överhanden då personalen inte kan lägga fram fysiska bevis för sin misstanke och också måste ta in i beräkningen att föräldern kanske saknar förståelse för vad hon utsätter sitt barn för. Både resultatet i min studie och den tidigare forskningen visar att personal anser att förskolan har resurser för att hantera omsorgssvikt då det rör sig om tecken i kategorin fysisk vanvård. Att ett barn kommer till förskolan och har dåligt skött hygien kan vara en sådan sak som personalen faktiskt upptäcker och har resurser för att hantera men att de har dålig kunskap om de bakomliggande faktorerna som ligger till grund för den fysiska vanvård. Jag kan utifrån mitt resultat tänka mig att tecken i ovan nämnda kategori inte nödvändigtvis blir till grund för en anmälan. Personalen i min studie anser att *fysisk vanvård* är en oro som de kan ta upp och diskutera med föräldrarna. Kanske är vi här tillbaks till vad som är socialt accepterat. Sammanfattningsvis verkar som att det är omöjligt att svara på frågeställningen om hur stark en misstanke måste vara för att en anmälan ska komma in till socialtjänsten. Jag kan däremot utifrån mitt resultat och med stöd i den tidigare forskningen säga att chanserna för ett barn som utsätts för omsorgssvikt att få ta del av samhällets stödinsatser ser ut att vara mindre om tecken visar sig i kategorin *känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen* eller *kategorin fysisk vanvård* på mina informanterns förskolor.

Jag har kommit fram till att det finns olika faktorer som påverkar gränserna för när en anmälan till socialtjänsten ska göras. Informanterna vittnar om en rädsla för att föräldrarna ska bli arga på dem kan då kanske förklaras med att informanterna främst tänker sig att då de ska anmäla rör det sig om föräldrar som är kapabla till våld eller kan tänkas vara påverkade av droger. Då informanterna skulle ställas inför en situation då de måste fatta ett beslut om att göra en anmälan eller inte framkommer det att det är en ny roll som de är osäkra med. Det dagliga arbetet med barnen i verksamheten och kontakten med föräldrarna flyter för det mesta på utan att rollen som bedömare av andras föräldraförmåga måste intas. Det verkar rimligt att mina informanterns identitet i rollen som pedagog skapas utifrån relationerna till föräldrarna och barnen. Det kan då verka rimligt att informanterna hyser en rädsla för att göra föräldrarna arga och ledsna då deras egen identitet är sammanbunden med relationen till föräldrarna. Andra faktorer som informanterna påverkas av vid beslut om anmälan verkar vara i vilken

utsträckning de har fysiska bevis för sin misstanke och att de själva är helt säkra på sin sak. Informanterna nämner också att det skulle vara en trygghet om de andra i personalgruppen hade uppmärksammat samma tecken som de själva.

Den andra frågeställningen som jag har arbetat med i denna forskningsprocess är vad personalen har för kunskap kring omsorgssvikt och anmälningsplikt. Resultatet som framkommer är också en del av svaret på min första frågeställning då det kan antas att kunskap är en given faktor som påverkar informanterna i sina beslut om att anmäla eller ej. Jag vill också här förtydliga att jag med ordet kunskap syftar jag också till en vidare tolkning av begreppet och syftar då på vad informanterna håller för sant och vad som är deras egna tankar kring anmälningsplikt och omsorgssvikt. På de flesta av förskolorna i min studie fanns inte några tydliga handlingsberedskaper vid misstanke om omsorgssvikt. Jag tycker att det på alla förskolor borde finnas en lägstanivå för vad personalen bör ha för kunskap och vilka frågor som borde redas ut för att förskolan ska ha en rimlig handlingsberedskap. Dessa frågor borde reda ut ansvarsfrågan för vilka som är skyldiga att lämna in en anmälan till socialtjänsten. I min studie framkommer det att informanterna alla hade olika syn på vem som var ansvarig. Det är också rimligt att personalen är informerade om att de har möjlighet att ringa till socialtjänsten för ett konsultativt samtal. Det skulle också vara bra om personalen fick fortbildning om barn i utsatta livssituationer. För att personalen ska kunna ta sig förbi personliga faktorer som motverkar de utsatta barnens positiva utveckling så måste de först synliggöras. Detta genom t.ex. återkommande diskussioner. På samma sätt skulle också strukturella hinder kunna överbryggas genom tydliga arbetsbeskrivningar och handlingsplaner. Jag ville med denna uppsats också ta reda på vad personalen på föräldrakooperativen trodde sig ha för kunskaper kring omsorgssvikt. När informanterna bads att fundera över anmälningar från föräldrakooperativ resonerade de i tankar om att kooperativ som sådant är förskonade från familjer där barnen utsätts för omsorgssvikt. En förklaring som ges är att i rekryteringen av nya familjer tror sig personalen kunna sälla bort familjer med ovan nämnd problematik. Detta förefaller orimligt och det kan tyckas problematiskt att personalen har uppfattningen att de kan se vilka familjer som är i riskzonen. Andra förklaringar som ges är att familjer där det förekommer omsorgssvikt inte väljer att söka sig till ett föräldrakooperativ och att föräldrakooperativen är belägna i områden med hög

socioekonomisk standard. Det är viktigt att inte låsa sig vid fördomar åt det ena eller andra hållet. Fördomar som dessa kan bidra till att utsatta barn inte blir uppmärksammade.

Jag vill med denna uppsats ta reda på vad personalen har för förväntningar på kontakten med socialtjänsten i en situation då misstanke väckts om omsorgssvikt hos ett barn. Då all forskning kring ämnet pekar på att samverkan är det allra bästa för de barn som utsätts för omsorgssvikt tycker jag att det är synd att informanterna i mitt material inte resonerar i termer om samarbete med socialtjänsten. Detta är ett problem som inte verkar vara unikt för förskolorna i min studie då den tidigare forskning tyder på att detta är ett allmänt problem som socialtjänsten och förskolorna måste komma till rätta med. Det är verkligen olyckligt att informanterna i min studie nästan enbart förknippar socialtjänsten med lidande för familjen. Detta torde vara ett stort hinder för de barn som utsätts för omsorgssvikt att få det stöd de behöver. Barnskyddsutredningen (2009) kom i sitt slutbetänkande fram till att den person som i förskoleverksamheten misstänker att ett barn far illa ska kunna samla till ett möte med familjen och socialtjänsten för att stärka samarbetet och öka öppenheten mellan både familjen, den berörda verksamheten och socialtjänsten (Socialdepartementet 2009). Jag tror också att detta skulle vara ett bra sätt för att öka möjligheterna till samarbete. Socialtjänsten och förskolorna skulle då få bättre inblick i varandras verksamheter. Den inblicken finns inte hos mina informanter. Informanterna vittnar om att de är lite insatta i den stödfunktion som socialtjänsten kan utgöra för familjer.

Den sista frågeställningen som jag med denna studie har sökt svar på är hur personalen resonerar kring hur de tror att de påverkas av att de är anställda i ett föräldrakooperativ, i en situation då de hyste misstanke om omsorgssvikt hos ett barn i verksamheten. Även svaret på denna frågeställning ger samtidigt svar på den första frågeställningens sista mening om vilka faktorer som påverkar beslutet om att lämna en anmälan till socialtjänsten. I min studie, med stöd från tidigare forskning framkommer att de goda relationerna i föräldrakooperativen kan bidra till att barn som utsätts för omsorgssvikt ges optimal utdelning av hjälpinsatser från socialtjänsten. För att detta ska ske krävs som redovisats ovan kunskap, samverkan och personlig medvetenhet hos personal så de kan ta sig förbi de hinder som finns för att göra en anmälan till socialtjänsten om att ett barn i verksamheten far illa. Jag tyckte att informanterna i min studie visade prov på en personlig medvetenhet genom att de inte helt avfärdade

möjligheten att lojalitetskonflikter till föräldrarna skulle kunna påverka deras beslut om att anmäla.

Ett resultat som jag inte förutsåg var att informanterna resonerade kring föräldrakooperativ som skyddande. Detta genom att den sociala gemenskapen bland föräldrarna kan bidra till att förebygga sociala problem. Familjerna lär genom sitt engagemang känna varandra och kan på så sätt utgöra ett stöd för varandra.

förslag till fortsatt forskning

Jutta Balldin 2010 skriver i sin kunskapsöversikt över forskningsläget att forskning kring ämnet omsorgssvikt i förskolan främst har kastat ljus över de vuxnas syn på ämnet i synnerhet utifrån de professionellas perspektiv. Hon skriver att barnens röster lyser med sin frånvaro (Balldin 2010). Det kan ju tyckas lite motsägelsefullt att ingen forskning har försökt att förmedla kunskap utifrån barnens egna tankar och berättelser samtidigt som det är just i barnens värld som är i fokus när olika aspekter av omsorgssvikt och anmälningsplikt studeras i förskolan. Ett annat problemområde som jag stötte på under mina intervjuer med personalen på föräldrakooperativen var det om sekretess. Det framkom att alla informanter i min studie hade olika syn på hur sekretessen skulle hanteras i ett föräldrakooperativ. Det skulle vara intressant att närmare gå in på hur personalen hanterar frågor kring sekretess då de är anställda på föräldrakooperativ och vad det är som styr deras olika syn i frågan.

Referenser

Balldin Jutta (2010): Utsatta barn i förskola -utmaningar och möjligheter En kunskapsöversikt. Malmö högskola.

Davidsson Bo och Patel Runa (2003): Forskningsmetodikens grunder, att planera, genomföra och rapportera en undersökning. Hungary: Studentlitteratur.

Esiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., & Wägnerud, L. (2007). *Metodpraktikan*. Vällingby: Nordstedts Juridik AB.

Hindberg, Barbro (1999) När omsorgen sviktar. Om barns utsatthet och samhällets ansvar. Rädda Barnen, Stockholm

Jensen Bente (2009): A nordic approach to Early Childhood Education and socially endangered children. Early Childhood Educational Journal, vol 17, sid 7-12

Killén, Kari (1996): Omsorgssvikt er alles ansvar. Oslo: Kommuneforlaget

Kvale Steinar (1997): Den kvalitativa forskningsintervjun. Lund: Studentlitteratur.

Konventionen om barnets rättigheter (2006) (2011-11-16)URL
<http://www.oru.se/PageFiles/34960/UD-barnkonventionen.pdf>

Larsson Sam, Lilja John & Mannheimer Katarina (2008): Forskningsmetoder i socialt arbete. Lund: Studentlitteratur.

Lundén Karin (2010): Att identifiera omsorgssvikt hos förskolebarn, vad kan vi lära av forskningen? Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Olsson Staffan (2009): Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola. Lund: Studentlitteratur.

Socialdepartementet (2009). Lag om stöd och skydd för barn och unga, betänkande av barnskyddsutredningen. Stockholm: Statens offentliga utredningar. SOU 2009:68.

Socialstyrelsen (2004) Anmälningsskyldighet om missförhållanden som rör barn. Artikelnr: 2004-101-1

Svensson Birgitta & Jansson Staffan (2008): Suspected Child Maltreatment, Preschool Staff in a Conflict of Loyalty. *Early Childhood Education*, vol 36, sid 25-31

Utbildningsdepartimentet (2010). *Se, tolka och agera, -allas rätt till en likvärdig utbildning*. Stockholm: Statens offentliga utredningar. SOU 2010:95

Vetenskapsrådet (2011-11-16). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. URL <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Tecken på känslomässig otillgänglighet i föräldra-barn relationen

- Barnet blir känslomässigt avvisat av föräldrarna
- Barnet ignoreras aktivt av föräldern
- Föräldern hotar barnet med att barnet kommer att mista viktiga relationer
- Föräldern/föräldrarna hotar att gå ifrån eller lämna bort barnet
- Barnet hotas med våld/stryk
- Barnet beskrivs på ett kränkande sätt
- Föräldern/föräldrarna förhåller sig i perioder direkt fientligt till barnets behov
- Föräldern avvisar barnet eller svarar inte adekvat på dess kontaktförsök
- Vid upprepade tillfällen visar föräldern att den inte förmår möta barnet ”på dess nivå”
- Föräldrarna är bara i begränsad omfattning i stånd till att reagera på barnets känslor och signaler

Tecken på försummelse

- Barnet hålls i perioder hemma på grund av föräldern ”behöver ha barnet hos sig”
- Barnet blir aktivt hindrad samvaro med andra barn och/ eller andra vuxna
- Barnet passas av ett stort antal skiftande eller tillfälliga vuxna
- Barnet blir ofta passat av större syskon eller av andra barn
- Barnet har varit med om att förälder/na misshandlats eller åsett annat våld i hemmet
- Barnet har ofta passats av personer, som varit påverkade av droger
- Barnets dagliga liv är präglad av oförutsägbarhet

Tecken på fysisk vanvård

- Barnet får skrika väldigt länge innan det tas upp
- Barnet byts inte på som det skall
- Barnet verkar smutsigt och luktar illa
- Barnet har inte för årstiden adekvat klädsel
- Barnet verkar ovanligt hängig och trött
- Barnet går inte upp i vikt, utan att det finns någon organisk orsak
- Barnet blir lämnat ensam utan vuxen tillsyn
- Barnet hämtas inte från dagis
- Barnet får för lite, för mycket eller oregelbundet mat
- Föräldrarna sköter inte BVC-kontrollerna och/eller uppsöker inte vården vid behov.

Kroppsliga tecken på fysiska övergrepp

- Brott på armar, ben, revben, huvud och dylikt
- Oförklarliga blåmärken och/eller brännsår
- Märken efter människobett
- Märken efter fysisk bestraffning
- Oförklarliga rodnader och irriterade hudpartier
- Rivmärken eller hudavskrapningar kring mun, läppar, ögon eller genitalier

(Ur Lundén 2010)

Intervjuguide

Berätta om din förskola?

Berätta lite om dig själv och din bakgrund?

Har du arbetat i andra verksamheter?

Gränser

Vad tänker du när du hör ordet omsorgssvikt?

Har du några erfarenheter av att vara orolig för ett barn i verksamheten?

När anmäler man?

När anmäler man inte?

När är det särskilt svårt?

Kunskap

Tänker du någon gång på hur du personligen skulle hantera en situation då du misstänkte omsorgssvikt?

Hur tror du att ni i personalgruppen skulle hantera en situation då ni är oroliga för ett barn?

Har ni i någon gång pratat om hur ni skulle hantera en situation då ni är oroliga för ett barn?

Har ni några skrivna papper om hur ni skulle gå till väga?

Samarbete

Hur tänker du att en anmälan till socialtjänsten skulle gå till?

Hur tänker du kring socialtjänstens uppdrag med barn och misstänkt omsorgssvikt?

Hur ser du på ett konsultativt samtal till socialtjänsten?

Påverkan

Hur ser relationen till barnens föräldrar ut?

Om du fattade misstanke om omsorgssvikt hos ett barn i er verksamhet. Hur tror du att du skulle hantera kontakten med barnets föräldrar?

Hur tror du att din anställningsform skulle kunna påverka er i personalen vid misstanke om omsorgssvikt?

Är det mer problematiskt vid misstanke om omsorgssvikt då barnets föräldrar är tex. medlem i organisationens styrelse, personalansvarig, ordförande mm.?

Varför tror du att personal inom förskolan gör anmälningar till socialtjänsten i liten utsträckning i förhållande till det antal barn som beräknas fara illa?

Hej!

Vad studien kommer handla om

Jag kommer från Göteborgs Universitet och läser på Socionomprogrammet och skriver nu en C-uppsats som jag vill att du medverkar i. Studien kommer att handla om hur personal på föräldrakooperativa förskolor i Göteborg resonerar kring omsorgssvikt hos barn. Jag kommer att vilja titta närmare på hur personalen tror att de påverkas av att vara anställda på ett föräldrakooperativ och hur de ser på samarbete med socialtjänsten.

Hur jag ska gå till väga

Jag kommer att samla in material till studien genom att genomföra intervjuer med personal på flera föräldrakooperativ runt om i Göteborg. Jag kommer inte att ställa några frågor som uppmanar dig att röja identitet hos barn eller andra känsliga uppgifter. Det är helt frivilligt att delta i intervjun. Om det på något sätt skulle kännas jobbigt för dig så är det helt okej att avbryta intervjun. Informationen som jag samlar in i studien kommer att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att ingen obehörig person kommer att ta del av materialet eller se att du medverkat. Du kommer alltså vara helt anonym och jag kommer se till att ingen utanför kan identifiera dig i uppsatsens text. Under intervjuerna kommer jag spela in det som sägs. Detta gör jag för att kunna vara fullt närvarande och för att slippa anteckna det som sägs.

Dyker det upp frågor så hör gärna av dig till mig eller min handledare Andreas Liljegren på institutionen för socialt arbete.

Med vänliga hälsningar.

Moa Lilja

xxxxxxxxx@hotmail.com

Handledare:

Andreas Liljegren

xxxxxxxxx@socwork.gu.se